

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พลังชุมชนเพื่อปกป้องคุ้มครองเด็กจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม: โครงการสร้างเสริมความปลอดภัยให้แก่เด็ก ชุมชนวัดพระธาตูป้อมนคร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์พลังชุมชนในการปกป้องคุ้มครองเด็กให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมอันเป็นผลมาจากการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือดำเนินงาน และศึกษาบทเรียนเชิงกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมตามโครงการดังกล่าว การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลา 2 ปี ด้วยวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาและคณะนักวิจัยชุมชนใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการศึกษาจากเอกสาร ผู้ศึกษาและคณะเจ้าหน้าที่จากมูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก ได้ดำเนินการพัฒนาคณะนักวิจัยชุมชน เสริมทักษะความสามารถ อาทิ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงาน ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

ผลจากความร่วมมือในการปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม พบผลลัพธ์ในเชิงความรู้และผลลัพธ์ในเชิงปฏิบัติการ (1) ผลลัพธ์ในเชิงความรู้ ประกอบด้วยการมีสำนึกที่ลึกซึ้ง (deeper awareness) ของคณะนักวิจัยชุมชน จากการสำรวจพื้นที่ในประเด็นพื้นที่สร้างสรรค์-ไม่สร้างสรรค์แก่เด็กในชุมชน และมีพลังขับเคลื่อนทางปัญญาในการใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาชุมชน (2) ผลลัพธ์ในเชิงปฏิบัติการ พบว่า คณะนักวิจัยชุมชนมีการออกแบบและการปฏิบัติการสร้างพื้นที่ปลอดภัยแก่เด็ก และประสบความสำเร็จในการประสานความร่วมมือจากเด็กและเยาวชนมาเป็นภาคีในกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน

จากการวิเคราะห์ของผู้ศึกษาเกี่ยวกับพลังที่เกิดขึ้นในชุมชน พบว่า มีพลังเกิดขึ้นใน 2 แง่ ได้แก่ พลังเชิงรูปธรรมและพลังเชิงนามธรรม โดยพลังเชิงรูปธรรมแสดงออกมาในลักษณะของการรวมตัวกันอย่างแข็งขัน และมีความร่วมมือร่วมใจกันทำความเข้าใจปัญหาและแสวงหาทางออกร่วมกันระหว่างคณะนักวิจัยชุมชนและกลุ่มคนที่มีความสนใจในปัญหาเด็ก ส่วนพลังเชิงนามธรรม เป็นพลังทางปัญญาของคณะนักวิจัยชุมชน สะท้อนออกมาในแง่ของความสามารถในการวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงและภัยอันตรายที่เกิดขึ้นในชุมชน

ผู้ศึกษาค้นพบข้อท้าทายอันเป็นบทสะท้อนเชิงวิวิธวิทยา ในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ได้แก่ ขั้นตอนเตรียมการวิจัย พบว่า มีข้อท้าทายในแง่ของการจัดการ “อัตลักษณ์นักวิจัยใหม่” การเปลี่ยนแปลงมุมมองและความเชื่อที่ว่า “วิจัยยิ่งใหญ่เกินกว่าชาวบ้านจะทำได้” ให้เป็น “วิจัยเป็นเรื่องที่ชาวบ้านทำได้” ต่อมาขั้นลงมือทำวิจัย พบความท้าทาย คือ ความยากลำบากใน

การส่งเสริมคณะนักวิจัยชุมชนให้เกิด การวางแผนอย่างเป็นระบบ และการไตร่ตรองสะท้อนความคิด (Reflection) นอกจากนี้ เริ่มมีมุมมองและคิดวิเคราะห์เรื่องบทบาททางเพศ (Gender) ในการสร้างความรู้ เนื่องจากคนส่วนใหญ่ในคณะนักวิจัยชุมชนเป็นผู้หญิง ส่วนขั้นการปฏิบัติการแก้ปัญหาเผชิญข้อท้าทายในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน การรักษาความร่วมมือไม่ร่วมมือ และการจัดการความขัดแย้งทางความคิดในคณะนักวิจัยชุมชน นอกจากนี้ตลอดกระบวนการ ผู้ศึกษาและคณะเจ้าหน้าที่ในเครือข่ายหน่วยงานพัฒนาเด็กและครอบครัวในชุมชน พบความท้าทายต่อความหมายของคำว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม” ที่มีความหลากหลายและยังคงถกเถียงกันถึงรูปแบบที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับนักวิจัยและหน่วยงานพัฒนาชุมชนในการประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ได้แก่ (1) ควรพัฒนาความรู้ความเข้าใจและความชำนาญในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในฐานะเครื่องมือสร้างพลังชุมชน (2) แสวงหาความรู้และสร้างความเข้าใจในภาษาชาวบ้านท่ามกลางวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายในชุมชนเมือง (3) ในกระบวนการวิจัยต้องมีการคิดวิเคราะห์และตระหนักเกี่ยวกับบทบาททางเพศ (gender awareness) เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันทางเพศ (4) ต้องมีจริยธรรมในทุกขั้นตอนของการวิจัย และ (5) มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เปิดโอกาสให้คณะนักวิจัยชุมชน และสมาชิกในชุมชน ร่วมกันตรวจสอบกระบวนการวิจัยและผลจากการศึกษาวิจัย ท้ายที่สุดชุมชนวัดประจักษ์บ่อธรรมจะมีแนวโน้มปกป้องคุ้มครองเด็กในชุมชนด้วยตนเองได้อย่างชัดเจนในอนาคต ซึ่งจะเป็นเช่นนั้นได้ หากคณะนักวิจัยชุมชนได้รับการพัฒนาความรู้และความชำนาญในการเป็นนักวิจัยให้มากขึ้น ประกอบมีการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง